

Varianta B (religionistika) – český text k interpretaci

Kauzální spojení, jak je chápeme my, nutně spojuje jevy v čase a podmiňuje je natolik, že vytvářejí ireverzibilní řady. Navíc řetězce příčin a následků se mohou prodlužovat a vzájemně prolínat donekonečna. Jak říká Kant, všechny jevy na světě na sebe navzájem působí; avšak bez ohledu na to, jak složitá je tato síť, naše jistota, že jevy se vždy skládají z následku a kauzálních řetězců, pro nás představuje řád světa, jedním slovem zkušenost.

S primitivní mentalitou je tomu jinak. Jak víme, všechno nebo skoro všechno dění spojuje s vlivem nadpřirozených sil (kouzelníků, mrtvých, duchů atd.). Přitom je nepochybně poslušna téhož mentálního instinktu jako my. Avšak zatímco pro nás jsou příčina i následek zároveň dány v čase a téměř vždy i v prostoru, primitivní člověk připouští, že kdykoliv lze vnímat jen příčinu či naopak následek, zatímco to druhé je třeba hledat ve světě neviditelných a nevnímátných bytostí.

Ten sice pro něho není o nic méně skutečný, o nic méně bezprostředně daný nežli svět náš – to je dokonce jeden z příznačných rysů myšlení člověka primitivního; kauzální spojení mezi příčinou a následkem se však zásadně liší od tohoto spojení, jak je chápeme my. Příčina totiž nijak viditelně nesouvisí s bytostmi a předměty světa vnímaného smysly. Je mimo prostor, a tedy – alespoň z určitého hlediska – i mimo čas. Jistě, i zde příčina předchází následek, takže například nedávno zemřelého přiměje jeho zatrpkllost, aby pozůstalým způsobil určité trápení. Nicméně skutečnost, že nadpřirozené síly, jež jsou zde příčinami, jsou neviditelné a neuchopitelné běžným vnímáním, nám znemožňuje, abychom jim vymezili místo v čase i v prostoru, a často nám je nedovoluje ani konkrétně určit. Přicházejí k nám z nedostupných končin a jako by se vznášely, vyzařovaly; člověka obklopují ze všech stran a on se nediví, že je vnímá na několika místech zároveň. Jak už jsme řekli, svět zkušeností, který si takto člověk primitivní vytváří, se může zdát bohatší nežli svět náš, nejen proto, že jeho zkušenost zahrnuje prvky, které zkušenost naše nezná, ale také proto, že její struktura je jiná. Tyto tajemné prvky jako by pro člověka primitivního vytvářely navíc další rozměr, který my neznáme, nikoliv však rozměr prostorový, ale spíše rozměr zkušenosti jako takové. Právě díky této zvláštní struktuře zkušenosti považují

primitivové za jednoduché a přirozené takové způsoby kauzality, jež jsou pro nás nepředstavitelné.

V předlogickém myšlení má kauzální spojení dvě navzájem blízké formy. Někdy kolektivní představy předpokládají jako závazné vysvětlení určité předem dané myšlenkové spojení: například když se poruší jisté tabu, stane se konkrétní neštěstí, nebo naopak, když domorodce potká určité neštěstí, znamená to, že bylo porušeno konkrétní tabu. Jindy se zase určitá událost obecně spojuje s nadpřirozenou příčinou: řadí-li epidemie, pak to musel způsobit hněv předků nebo zlomyslnost některého kouzelníka – to se zjistí buď pomocí věštby, nebo tak, že osoby podezřelé z kouzel podstoupí boží soud. V obou případech je spojení mezi příčinou a následkem bezprostřední. Nepřipouští žádné mezičlánky nebo, pokud se tak stane, je považuje za bezvýznamné a nevěnuje jim sebemenší pozornost.

To je podstatný důvod, proč se člověk primitivní nesnaží pátrat po druhotných příčinách. Je zvyklý na určitý druh kauzality, jenž mu jaksi zastírá síť příčin. Ty totiž vytvářejí kauzální spojitosti a komplexy rozložené v čase, zatímco příčiny nadpřirozené, které člověk primitivní téměř vždy hledá, mají povahu mimo prostor a někdy i mimo čas, a proto vylučují i samu představu těchto spojení a komplexů. Mohou působit jedině bezprostředně. I když k tomu dochází na dálku (jak se to v případech očarování často stává) a účinek se projeví až po jistém čase, neznamená to, že si jej domorodci představují – či spíše vnímají – tak, jako kdyby k němu docházelo prostřednictvím dalších jevů.

Spojení – jež má zcela mystickou povahu –, a nutno říci předem pevně dané spojení představ, nachází přímý vztah mezi skrytou silou a účinkem, bez ohledu na to, jak velká vzdálenost je dělí. Člověk primitivní se tedy skoro nikdy neptá *jak*. Bezprostřední charakter mystické kauzality zároveň odpovídá tomu, co nazýváme evidencí, ať smyslovou, rozumovou či intuitivní, a dokonce ji co do významu předčí. Je v samé povaze předem daného spojení, že není zpochybňováno a je nezpochybnitelné.

Varianta B (religionistika) – cizojazyčný text k překladu

Religion, subjectively considered, is the acknowledgment and recognition of all our duties as if they were divine commandments. That religion in which I must know in advance that something is a divine commandment, in order to recognize that it is my duty, is *revealed religion* (or, at least, one standing in need of a revelation to authenticate it). By contrast, that religion in which I must know beforehand that something is a duty before I can acknowledge it as a divine command is *natural religion*. — He who declares merely that natural religion is morally indispensable, i.e. duty, can also be called a *rationalist* (in matters of faith). Does he, moreover, deny the actuality of any supernatural divine revelation, then he is called a *naturalist*. Should he, however, admit a revelation as possible, but contend that being acquainted with it and accepting it as actual are not necessarily required for religion, then might he be appropriately called a *pure rationalist*. But were he to maintain that a belief in such revelation constituted a necessary part of universal religion, then he ought to be styled a *pure supernaturalist* in matters of faith.

If one divides religion not according to its first origin and its intrinsic possibility (where it is divided into natural and revealed religion) but merely according to its character which makes it capable of external communication, then it can be of two kinds: either *natural religion*, of which (once it is there) everyone can be convinced through his reason, or *scholarly religion*, whereof one can convince others exclusively by means of scholarship (in and through which the others must be guided).

Religion ist (subjektiv betrachtet) die Erkenntnis aller unserer Pflichten als göttlicher Gebote. Diejenige, in welcher ich vorher wissen muß, daß etwas ein göttliches Gebot sei, um es als meine Pflicht anzuerkennen, ist die *geoffenbarte* (oder einer Offenbarung benötigte) Religion; dagegen diejenige, in der ich zuvor wissen muß, daß etwas Pflicht sei, ehe ich es für ein göttliches Gebot anerkennen kann, ist die *natürliche Religion*. — Der, welcher bloß die natürliche für moralisch, d. i. für Pflicht erklärt, kann auch der *Rationalist* (in Glaubenssachen) genannt werden. Wenn dieser die Wirklichkeit aller übernatürlichen göttlichen Offenbarung verneint, so heißt er *Naturalist*; läßt er nun diese zwar zu, behauptet aber, daß sie zu kennen und für wirklich anzunehmen, zur Religion nicht notwendig erfordert wird, so würde er ein *reiner Rationalist* genannt werden können; hält er aber den Glauben an dieselbe zur allgemeinen Religion für notwendig, so würde er der reine *Supernaturalist* in Glaubenssachen heißen können.

Wenn man die Religion nicht nach ihrem ersten Ursprunge und ihrer inneren Möglichkeit (da sie in natürliche und geoffenbarte eingeteilt wird), sondern bloß nach der Beschaffenheit derselben, die sie der äußeren Mitteilung fähig macht, einteilt, so kann sie von zweierlei Art sein: entweder die *natürliche*, von der (wenn sie einmal da ist) jedermann durch seine Vernunft überzeugt werden kann, oder eine *gelehrte Religion*, von der man andere nur vermitteltst der Gelehrsamkeit (in und durch welche sie geleitet werden müssen) überzeugen kann.

La religion, subjectivement considérée, est la connaissance de tous nos devoirs en tant qu'ordres divins. La religion dans laquelle je dois savoir préalablement que quelque chose est ordre divin pour le reconnaître comme mon devoir est la *religion révélée* (ou qui a besoin d'une révélation). Au contraire, la religion dans laquelle je dois savoir préalablement que quelque chose est devoir avant de pouvoir le reconnaître comme un ordre divin, est la *religion naturelle*. — Celui qui ne reconnaît que définir la religion naturelle comme moralement nécessaire, c'est-à-dire obligatoire, peut être également nommé *rationaliste* (en matière religieuse). Si le rationaliste nie la réalité de toute révélation divine surnaturelle, il se nomme *naturaliste*; mais s'il reconnaît la révélation et s'il soutient néanmoins que ni la connaissance ni l'admission de la révélation comme réelle ne sont essentiels à la religion, il peut alors être appelé *rationaliste pur*. Enfin, regarde-t-il la croyance à la révélation comme nécessaire à la religion universelle, on peut le nommer alors *supernaturaliste pur* en matière religieuse.

Si l'on ne divise pas la religion d'après son origine primitive et sa possibilité interne (en naturelle et en révélée), mais simplement d'après le caractère de sa transmission extérieure, la religion est alors ou *naturelle*, telle que, dès qu'elle existe, elle peut être persuadée à chacun par sa propre raison; ou *enseignée*, dont on ne peut convaincre les autres qu'au moyen de la science (dans laquelle et par laquelle ils doivent être conduits).